

Oksigenə qlobal təhlükə

Dünyada oksigenin 80 faizinin təminatçısı olan okeanlar ciddi təhdid altındadır

Dünyadakı oksigenin təxminən 80 faizi əksəriyyətin düşündüyü kimi meşələrin deyil, məhz okeanların payına düşür. Bu baxımdan okean suları dünyanın ən əhəmiyyətli oksigen qaynağı və iqlim nəzarətçisi hesab edilir.

Hazırda qlobal ekoloji problemlərdən biri dünya okeanlarının çirkləndirilməsidir. Yer səthinin geniş ərazisini əhatə edən okeanların çirklənməsi son otuz ildə xüsusilə artıb. Bunun ən mühüm səbəbləri plastik tullantılar, atmosferdə artan karbon qazı və dəniz yolu ilə daşınan neftin okeanlara tökülməsidir.

Çirkliliyin ən böyük səbəbi

Okeanların həyatımızdakı rolu saymaqla bitməz: oksigen, qida, təmiz su, bərpaolunan enerji, iş yerləri, iqtisadi artım, iqlimə nəzarət və sairə. Yaşadığımız dövrdə əhalinin sürətlə artması, yeni sənaye mərkəzlərinin istifadəyə verilməsi, təbii sərvətlərdən düzgün istifadə olunmaması ekoloji tarazlığın pozulmasına gətirib çıxarır. Okeanlar ən çox neft və neft tullantıları ilə çirklənir. Suyun üzərində əmələ gələn neft pərdəsi oksigenin sərbəst hövzəyə daxil olmasına maneçilik törədir, bu da bioresursların həyatını təhlükəyə salır. Nəticədə okeanlarda canlı aləm tükənir, balıq növləri azalır və ya yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşir.

Okeanlar, həmçinin yağış və quraqlığı tənzimləyir, karbon dövrənini və buna görə yerdəki istiliyi tarazlıqda

saxlayır. İnsanları və heyvanları qidalandıran okean qida zəncirinin əsasını yaratmaqla yanaşı, ətraf-mühitin sağlamlığına da təsir edir. Okeanlar insan fəaliyyəti nəticəsində karbohidrogenlər, xam neft, neft məhsulları, toksiki metallar və radioaktiv maddələrlə çirklənir.

Okeanların çirklənməsinin ən mühüm səbəbi neftin çənlərdən, neft emalı zavodlarından və ya neft məhsulları daşıyan xətlərdən okeanlara tökülməsidir. Bu hal daşqınlar, qasırğalar və ya zəlzələlər kimi təbii fəlakətlər neft boru kəmərlərinə ziyan vurduqda və ya dəniz qəzalarına, eləcə də insan tərəfindən törədilən səhvlərə səbəb olduqda baş verə bilər.

Sənayedə istifadə olunan kömür, neft və təbii qaz kimi qalıq yanacaqların yanması nəticəsində atmosfərə atılan karbon qazı okeanların çirklənməsinə səbəb olur. Atmosferdə yığılan karbon qazının təxminən 40 faizi okeanlar tərəfindən udulur. Okeana atılan zərərli tullantılar, ağır metallar və zəhərli kimyəvi maddələr ekologiyanı bərpası mümkün olmayacaq dərəcədə zədələyir. Bu maddələr ən çox insanların yaşadıkları və işlədikləri yerlərə yaxın toplanır. Bir çox xəstəliklərlə birlikdə içməli su problemi də yaradır.

Okeanda olan plastiklərin əriməsi üçün 1000 il vaxt lazımdır

Bioloji ehtiyatlarla olduqca zəngin olan dünya okeanı qida zəncirinin böyük bir qismini təşkil edir. Okeanlarda yaşayan bütün canlılar insanın həyatında bioloji ehtiyat rolunu oynasa da, onlardan hələ ki, yalnız balıq, bəzi dəniz heyvanları və su bitkilərindən istifadə olunur. Lakin okean səthində qalan və ya kiçik hissəciklərə parçalanan plastiklər dəniz canlıları tərəfindən qida kimi qəbul edilərək istehlak edilir. Bu da tədricən onların məhvinə səbəb olur. Dəniz tısağaları, delfinlər, balıqlar, köpəkbalığı, xərçəngkimilər və dəniz quşları okeandakı plastik çirklənmədən ən çox təsirlənən canlılardır.

Son onilliklər mikroplastiklər planetimizin hər yerinə yayılıb. Onlara

Antarktikanın dəniz buzlaqlarında, okeanların ən dərin çuxurlarında yaşayan dəniz heyvanlarının mədələrində və içməli sulara rast gəlinir. Alimlər müəyyən ediblər ki, dünyada hər il istehsal olunan 300 milyon ton plastikin təxminən 8 milyonu külək, axın, kanal və gəlgitlərlə okeanlara daşınır. Hazırda okeanda olan plastiklərin əriməsi üçün 1000 il vaxt lazımdır.

Plastikin tərkibindəki kimyəvi maddələr dəniz canlılarının məhv olmasına səbəb olmaqla yanaşı, insan orqanizminə də yol tapır. Bu toksik proses nəticəsində insanlarda xərçəng, ürək xəstəliyi, embrionun zəif inkişafı və hormonal dəyişikliklər də daxil olmaqla, bir sıra sağlamlıq problemləri yaranır.

Alimlərin bir qismi iddia edirlər ki, problemin həlli üçün okeanların təmizlənməsi və plastiklərin təkrar emalı deyil, onların istehsalının və istifadəsinin

dayandırılması istiqamətində tədbirlər görülməlidir. Onların digər qismi isə insanların plastik məhsullardan tamamilə imtina etməyəcəyini bildirir və alternativ həll yolları axtarırlar. Bunun üçün bioloji parçalana bilən plastiklərin istehsalı və təkrar emal prosesinin yaxşılaşdırılması yönündə dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin mütəxəssisləri tərəfindən müvafiq tədqiqatlar aparılır.

Dünyanı birlikdə qoruyaq

Qlobal iqlim dəyişikliyi, təbii ehtiyatların sürətlə tükənməsi və ətraf mühitin çirklənməsi təcili tədbirlərin görülməsi zərurətini yaradır. Gələcək nəsillərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini təmin etmək üçün okeanın bəşəriyyətin qayğısına qaldığı kimi, bəşəriyyət də onun qayğısına qalmaq məsuliyyətini üzərinə götürməlidir. Yalnız belə olan halda ekosistem tarazlığını qorumaq olar.

Ekoloji çirkliliyin, iqlim dəyişikliklərinin qarşısını almaq üçün dünya ölkələrinin birgə səy göstərməsi vacibdir. Bərpaolunan enerji mənbələri üzrə yüksək potensiala malik olan ölkəmiz bu istiqamətdə müvafiq addımlar atır. Bu il COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi bunun bir göstəricisidir. Belə mötəbər tədbirin ölkəmizdə keçirilməsi ilə bağlı yekdil qərarın verilməsi də beynəlxalq ictimaiyyətin Azərbaycana göstərdiyi etimad və güvəndir.

*Ülkər XASPOLADOVA,
"Azərbaycan"*

azerbaijan-news.az